

Список використаних джерел:

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#top (дата звернення 05.10.2023)
2. Екологічні збитки від удару армії РФ по нафтобазі у Кривому Розі оцінили в понад 100 млн грн. URL: <https://suspilne.media/303468-ekologichni-zbitki-vid-udaru-armii-rf-po-naftobazi-u-krivomu-rozi-ocinili-v-ponad-100-mln-grn/> (дата звернення 05.10.2023)
3. Знищення нафтобазі на Київщині: фахівці підраховали збитки докілью. URL: <https://bigkyiv.com.ua/znyshhennya-naftobazy-na-kyuivshhyni-fahivci-pidrahuvaly-zbytku-dovkillyu/> (дата звернення 05.10.2023)
4. Підрив Каховської ГЕС: екологічні збитки становлять \$1,5 млрд URL: https://sensor.net/ua/news/3441674/pidryv_kahovskoyi_ges_ekologichni_zbytku_stanovlyat_15_mlrld (дата звернення 06.10.2023)
5. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html> (дата звернення 05.10.2022)
6. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення 06.10.2023)
7. РФ у вересні випустила по Україні 246 ракет, 746 дронів та 1159 керованих авіабомб – Зеленський. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3768870-rf-u-veresni-vipustila-po-ukraini-246-raket-746-droniv-ta-1159-kerovanih-aviabomb-zelenskij.html> (дата звернення 04.10.2023).

УДК 342

Ігор ШИНКАРЕНКО

*PhD (канд. юрид. наук), професор, Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського “Харківський авіаційний інститут”, м. Харків, Україна
e-mail: sir2009@ukr.net, ORCID: 0000-0001-5524-2259*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТІЙКОСТІ ОБ'ЄКТІВ АЕРОКОСМІЧНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

Відповідно Рішення Ради національної безпеки і оборони України, Указом Президента України від 27 вересня 2021 року № 479/2021 була прийнята Концепція забезпечення національної системи стійкості [1], яка поставила перед науковим суспільством низку теоретико прикладних завдань:

- формування механізмів організації і координації дій щодо формування інноваційних підходів до технічно інженерного;
- інституційного рівня безпека та захищеності об'єктів критичної інфраструктури
- формування методичного рівня оцінювання ризиків національній безпеці, стану відповідних спроможностей з метою підготовки, прийняття і впровадження стратегічних рішень спрямованих на побудову стійкості об'єктів аерокосмічного комплексу України;

- на координційному рівні діяльності суб'єктів системи національної стійкості, формування ефективної системи комунікації між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та населенням.

Означене стало важелем формування теоретико-правової бази системи національної стійкості у період, що залишився до нападу зброєних сил РФ.

Аналіз наукових здобутків отриманих за період бойових дій свідчить, що проблеми побудови моделей та формування систем забезпечення національної стійкості розроблена тільки на загально-фрагментальному рівні.

Розглядаючи проблеми стійкості окремої галузі, вважаємо необхідно виходити зі змісту поняття національної стійкості. Так у своїй доповіді віце президент НАНУ академік С.І. Пирожков вказав, що під цим терміном розуміють здатність держави у взаємодії із суспільством зберігати стійкість до зовнішніх і внутрішніх агресивних впливів, оперативно реагувати на асиметричні загрози, а також відновлюватися після руйнівних наслідків агресивних дій будь-якої природи. Далі він вказує, що «національна стійкість» воно охоплює протидію в усіх сферах: політичній, економічній, військово-політичній, соціальній, екологічній тощо, тому головне – не тільки вміти протистояти, а й працювати на випередження [2].

Загально теоретичні підходи до стійкості як складової системи безпеки відображені в низці нормативно - правових актів програмного характеру - стратегії, концепції, доктрини: Концепція забезпечення національної системи стійкості [1]; Стратегія забезпечення державної безпеки [3]; Концепція боротьби з тероризмом в Україні [4]; Стратегія воєнної безпеки України [5], Стратегія інформаційної безпеки [6], Стратегія кібербезпеки України [7] та ін.

Дослідження означених програмних документів, чинних законодавчих актів, сучасної нормативної бази щодо завдань формування стратегії у сфері національної системи стійкості дозволяє констатувати наявність прогалин щодо:

- належного наукового обґрунтування формування концептуальних теоретико-правових засад цього процесу;
- вибору певної моделі забезпечення національної стійкості;
- ключових завдань, які необхідно вирішити, особливо стосовно об'єктів аерокосмічного комплексу.

Період озброєної агресії Росії показав, що аерокосмічна галузь формує національну стійкість України та є важелем формування нашої перемоги на ґрунті існуючих космічних технологій. На сьогодні сформувався думка, що не вважаючи на певні вразливості космічної діяльності здійснюються:

- розробка оновленої її стратегії у межах розвитку національних космічних спроможностей;

-забезпечується підвищення стійкості критичної інфраструктури для безпеки й оборони України, Європи і всього світу.

Незважаючи на кібератаки проти космічної та авіаційної інфраструктури України та інших країн до та після початку повномасштабної агресії 24 лютого 2022 року, лише у 2022 році світовий космічний бюджет зріс на 9% до абсолютного показника у 103 мільярди євро. Серед цих витрат фінансування «військового» космосу збільшилося на 16% та склало 48 мільярдів євро, така пропорція у показниках зростання є свідченням того, які пріоритети зараз людство надає у розвитку космічних технологій. Наразі навколо Землі обертаються близько 5500 супутників, і майже 10% (близько 500 одиниць) належать або керуються військовими організаціями [8].

Значний вплив аерокосмічного комплексу на національну безпеку формує виклики щодо побудови сучасної організаційно-правової моделі безпеки авіакосмічної галузі України, як складової критичної інфраструктури.

Окрім того суб'єкти господарювання аерокосмічного комплексу здійснюють:

- наукові космічні дослідження спрямовані на використання космічного простору;
- науково-дослідні та конструкторські роботи щодо розробки об'єктів космічної діяльності;
- виробничу діяльність у сфері будування об'єктів космічної діяльності (в тому числі їх агрегатів та складових частин);
- експлуатацію, технічне обслуговування та ремонт об'єктів космічної діяльності (в тому числі їх агрегатів та складових частин);
- забезпечення запуску апаратів, їх складових частин [9].

Всі виробничі цикли на об'єктах аерокосмічного комплексу та випробувань ракетно-космічної техніки, агрегатів та складових частин створюють низку ризиків та безпекових загроз локального, регіонального та глобального характеру [10, с. 24-31].

На наш погляд однією з прогалин щодо побудови системи національної стійкості взагалі та стійкості об'єктів аерокосмічного комплексу зокрема є системні помилки щодо здійснення реактивних організаційних, адміністративних та оперативно-розшукових заходів правоохоронними органами з метою мінімізації ризиків та загроз об'єктам аерокосмічного комплексу.

Слід підтримати думку науковців, які вважають, що напрям діяльності Національної поліції України як базовий елемент національної стійкості має бути врахований під час розробки та впровадження Концепції забезпечення національної стійкості [11, с. 198]. Враховуючі цілі сталого розвитку України

на період до 2030 року щодо створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям першочерговими [12] стають завдання забезпечення стійкості об'єктів аерокосмічного комплексу силами НПУ, СБУ, ДПСУ, Державної митної служби під час протидії злочинності та нейтралізації загроз безпеки.

Фактично реалізація означеної цілі загострює протиріччя між цільовими показниками, визначеними завданнями ЦСР та іншими програмними документами України [13, с. 36] в умовах воєнного часу та необхідно формування моделей адекватної реакції на загрози у сфері дестабілізуючій ролі загроз з боку злочинних спільнот.

При чому слід враховувати, що ознаками стійкості об'єктів господарювання є:

- здатність пристосовуватися до роботи в складних дестабілізуючих умовах;
- здатність адекватно реагувати всім складовим елементам на ризики та загрози [14].

Формуючі проекти законодавчих актів щодо побудови правових засад стійкості об'єктів аерокосмічного комплексу слід враховувати, що вони повинні створити нормативне підґрунтя їхньої здатності функціонувати і розвиватись в умовах мінливого внутрішнього і зовнішнього середовища, збалансовано та невизначеної кількості внутрішніх та зовнішніх загроз.

Проблеми. *Підґрунтям стійкості аерокосмічного комплексу на думку науковців та фахівців-практиків є прийняття законів:*

1. «Про державне регулювання у сфері супутникової навігації».
2. «Про державне регулювання у сфері дистанційного зондування Землі». (Останні проекти були узгоджені перед початком агресії РФ у 2021 році.)
3. Впровадження у національне космічне право сучасних космічних понять і термінів: аерокосмічний об'єкт дистанційного зондування Землі, дистанційне зондування Землі, діяльність з дистанційного зондування Землі, оператор аерокосмічних об'єктів дистанційного зондування Землі, космічні системи дистанційного зондування Землі, користувач даних дистанційного зондування Землі, національний ринок космічних інформаційних технологій, супутникова навігація, супутниковий зв'язок, глобальні навігаційні супутникові системи, національний супутниковий зв'язок [15, с. 9-16] тощо.
4. Закон України «Про космічну діяльність» не враховує сучасні виклики і загрози у сфері національної стійкості космічної діяльності, переважну більшість складають норми, які не мають належного правового

механізму їхньої реалізації особливо щодо існуючих ризиків та безпекових загроз.

Пропозиції. У сфері правового забезпечення національної стійкості України стосовно об'єктів аерокосмічного комплексу необхідно:

1. Здійснити теоретичні дослідження з метою розробки правової концепції стійкості об'єктів аерокосмічного комплексу з врахуванням його місця у системі національної стійкості та розробка на її підґрунті моделі кодифікації космічного законодавства.

2. Здійснити модернізацію національного космічного законодавства з врахуванням завдань формування стійкості об'єктів космічної інфраструктури України та положень оновлених міжнародних договорів і законодавства інших країн партнерів України.

3. З метою формування ефективної організаційної моделі інституційного забезпечення системи стійкості об'єктів аерокосмічного комплексу додати зміни до законодавства у сфері повітряного транспорту космічної діяльності з метою узгодження функцій – задач як наслідок координації діяльності суб'єктів протидії злочинності у цій сфері.

4. Розробити організаційну модель системи державного моніторингу та прогнозування напрямків розвитку національної космічної діяльності з врахуванням оборонних векторів, ризиків та безпекових загроз.

5. З метою забезпечення єдиних методологічних підходів формування правової, організаційної складової стійкості об'єктів аерокосмічного комплексу України розробити і впровадити єдину методику оцінювання ризиків безпеці й стану відповідних спроможностей.

6. Враховуючі досвід протидії гібридним загрозам у період надання відсічі агресії РФ розробити моделі взаємодії на міжвідомчому та міждержавному рівні у сфері забезпечення стійкості з врахуванням глобальних та регіональних безпекових процесів.

Список використаних джерел:

1. Концепція забезпечення національної системи стійкості: Указ Президента України «Про запровадження національної системи стійкості» від 27 вересня 2021 року № 479/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/479/2021#Text>

2. Пирожков С. І. Про національну доповідь НАН України «Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз» За матеріалами доповіді на засіданні Президії НАН України 6 квітня 2022 року. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/185177/10-Pyrozkhov.pdf?sequence=1>

3. «Про Стратегію забезпечення державної безпеки»: Указ президента України №56/2022 від 16.02. 22. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/562022-41377>

4. Концепція боротьби з тероризмом в Україні: Указ Президента України «Про Концепцію боротьби з тероризмом в Україні» від 5 березня 2019 року № 53/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/53/2019#Text>
5. Указ Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661>
6. Стратегія інформаційної безпеки: Указ президента «Про Стратегію інформаційної безпеки» № 685/2021 від 28 грудня 2021р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text>
7. Про Стратегію кібербезпеки України": Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4472021-40013>
8. Борель Ж. Війна Рф проти України підкреслила значення космосу у сучасних бойових діях. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3659739-borrel-vijna-rf-proti-ukraini-pidkreslila-znacenna-kosmosu-u-sucasnih-bojovih-diah.html>(дата звертання 01.06.23).
9. Державне космічне агентство України (2021). URL: <https://www.nkau.gov.ua/> (дата звернення: 18.05.2023).
10. Мілімко Л.В. Правове регулювання здійснення державного нагляду (контролю) за господарською діяльністю авіаційних підприємств. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ: НАУ, 2020. № 3 (56). С. 24-31. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.56.14887>
11. Кліман М.Р. Деякі питання вдосконалення процесу забезпечення національної стійкості в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. №3. 2021. С.196-198. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2021/51.pdf DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-3/49>
12. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
13. Резнікова О.О. Формування національної стійкості у контексті імплементації Україною цілей сталого розвитку. Стратегічні пріоритети. №2(50). 2019. с. 27-37. URL: <https://niss.gov.ua/publikacii/zhurnal-strategichni-prioriteti/strategichni-prioriteti>
14. Резницька Т.О. Сутність стійкості господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Збірник наукових праць Вінницького державного аграрного університету. Випуск 36. 2008. URL: <http://repository.vsau.org/card.php?lang=en&id=1703>
15. Шемшученко Ю.С., Семеняка В.В. Сучасний стан та необхідність реформування космічного законодавства України. Часопис Київського університету права. 2019. №2. с. 9-16. DOI: 10.36695/2219-5521.2.2019.01; Про погодження проекту Закону України «Про державне регулювання у сфері супутникової навігації» URL: <https://www.drs.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/3517.pdf>(звернення 30.06.23 21:55)